

Ingebed

1. 'Wij moeten eens even ernstig met elkaar praten.' Als iemand dat tegen je zegt, onder het aanschouwen van een stoel, bedoelen ze nooit dat 'wij' 'met elkaar' praten. Waarschijnlijk volgt er een tirade over iets wat jij fout hebt gedaan. Zelfs als jij, terwijl de ernstige prater ernstig praat, al ademhaalt om er iets tegenin te brengen, is het meteen: 'Nee, hou je mond! Ik ben nog niet klaar.' 'Wij met elkaar' is dus sterk eenzijdig.

Maar toch moet ik ernstig met u praten. Want het gaat over iets waar de hele geschiedenis door met bittere ernst om is gestreden. Het verbond tussen God en mensen. Tussen God en alle mensen? Nee, christelijke experts stelden vast datje verschillende maten en soorten verbond had. Je had het oude verbond, dat was tussen God en Israël, en je had het nieuwe, dat was tussen God en de kerk. Alle kerken? Nee, alleen de eigen kerk. Klopte dat? Ik heb daar mijn vraagtekens bij. Of nee, dat is te vriendelijk gezegd: ik geloof er niets van.

We beginnen bij het begin. Dat woord: verbond. Dat heeft te maken met verbinden. En het eerste en voornaamste wat wij er in horen is: binden. In een verbond moet je iets doen of laten, omdat je dat aan een ander beloofd hebt. Het klinkt wel tweezijdig, je gaat samen iets aan, een verplichting, maar het komt voor je het weet allemaal van één kant, net als dat 'wij moeten eens even met elkaar praten'. In een verbond ben je gebonden aan afspraken. 'Gebonden zijn' ervaren we als iets negatiefs. Maar er zijn vormen van gebonden zijn, die we kunnen ervaren als positief, heilzaam. K.H. Miskotte zegt er rake dingen over als hij schrijft over de ontluikende liefde tussen twee mensen. Ze gaan helemaal in elkaar op, willen er geheel en al voor de ander zijn, niets is ze te veel. Alles willen ze voor elkaar doen, zo absoluut dat zich mogelijk kunnen gaan afvragen: 'Is dit nu mijn opperste vrijheid of is dit mijn diepste gevangennamen?' Maar die vraag komt alleen even op, schrijft Miskotte dan, 'om glimlachend met blijde verachting door de minnenden te worden losgelaten; men hoort de overbodige vraag ter aarde vallen met een leuke dreun.'

Als de liefde begint, is de verbondenheid met elkaar, de gebondenheid aan elkaar, opperste vrijheid. Pas als het verbond van langere duur wordt, steekt ook de bedreiging van gevangennamen de kop op. Dan kunnen mensen zich het tegendeel van vrij gaan voelen, dan ervaren ze het als een gijzeling. En daar gaan ze soms ook zo bij kijken, en er zich naar gedragen.

Een verbond aangaan, dat doen we in volle vrijheid. Het verbond volhouden, dat vraagt om heel andere disciplines, om krachtige keuzes. Zalig zijn zij die dat in de beleving van vrijheid weten vol te houden.

Precies zo is het in het verbond tussen God en de mensen. Het staat aan het begin van de liefde tussen God en mens. Hij heeft zijn liefde verklaard, in de openbaring op de Sinaï, en al daarvoor, toen Hij het volk uitleidde uit de gevangenschap. En al dáárvoor, . toen Hij 't verbond met Abraham, zijn vriend, bevestigde van kind tot kind' (Psalm 105 in het Liedboek). Met Abraham, de uittocht uit Egypte, en de intocht in het land is het een sterk verbond, een drievoudig snoer dat niet verbroken wordt.

2. Maar er komt wel een kink in de kabel. Jezus spreekt bij de viering van de paasmaaltijd met zijn vrienden van 'een nieuw verbond'. Dat is weliswaar een citaat van de oude profeet Jeremia (31:31), maar bij de term 'nieuw' gingen de uitleggers uitleggen dat 'oud' had afgedaan. Er kwam ook nog de ongelukkige weergave van 'verbond' met 'testamentum'. Dat betekende eerst niet meer dan 'verbond', overeenkomst. Maar al gauw werd het wat wij er nog onder verstaan: laatste wilsbeschikking. En als er een oud en een nieuw testament bij de notaris ligt, dan is het nieuwe geldig en het oude niet.

Dus weg oud verbond en weg oud verbondsvolk.

Daar stak de vervangingsleer zijn drakenkop op: de kerk heeft de plaats van Israël ingenomen, want de joden hebben Jezus niet willen accepteren als Heiland. Nieuw komt voor oud in de plaats: de kerk van het nieuwe verbond neemt de plaats in van het volk van het oude verbond. Dat stamde toch ook alleen maar lichámelijk af van de vader aller gelovigen, Abraham, maar Wij, Christenen, waren de geestelijke erfgenamen! Sprekend over Calvijn en dit soort redeneringen, zegt

Willem Barnard: 'Hoe is het mogelijk dat iemand zo denkt? Dan moetje toch een doorgedraaide jurist zijn.'

Het zou kunnen dat de theologie uit de dagen van de Reformatoren, die tenslotte ook kinderen van hun tijd waren, inderdaad doorgedraaide juristerij bevat. Dat ze de bijbel en het geloof te lijf zijn gegaan met denkkaders die beperkingen meebrachten.

Zijn wij minder beperkt? Dat zou ik niet durven beweren, want al kijk je nog zo argwanend naar jezelf en je eigen tijd, je weet niet watje door je eigen oogkleppen allemaal niet ziet, of en in welke mate je eigen kijk gefilterd is door de wetmatigheden van je eigen tijd die zo vanzelfsprekend zijn datje ze niet eens in de gaten hebt.

Maar dat maken ze dan maar na ons uit. Wij die nu leven, vinden in de bijbel en het geloof andere aspecten belangrijk dan vroeger. Er is in laatste eeuw een herontdekking van het jodendom op gang gekomen als levende kracht en inspiratie voor ons geloof. Er is, mede door alle heftige discussies en

hooglopende ruzies over de aard van de Schrift, een ander soort omgang met de bijbel ontstaan, een nieuwe eerbied voor de bijbelverhalen, die niet alleen ouder zijn dan wij, maar vooral ook wijzer. Ook de plaats van het geloof is anders geworden: wij beseffen beter dan de generaties voor ons dat ons werelddeel niet langer toonaangevend is, en alleenzaligmakend met de waarheid in pacht, dat wij niet de rest van de wereld kunnen opleggen hoe iedereen moet denken en moet leven. We worstelen met de vraag naar de waarheid, hoe absoluut die is, en we vragen ons af of alles relatief is en minder voorstelt dan we dachten. En dat is lastig, het kost tijd en energie, en misschien is dat ook wel een reden dat mensen soms afhaken en zich richten op concretere zaken dan geloof en godsdienst. Of zich wenden tot geloofsvarianten waar je de stellingen en de zekerheden nog wel krijgt opgediend. Toch is het beter te worstelen met dingen waar je niet een-tweedrie uitkomt, dan jezelf te overschreeuwen met valse zekerheden of jezelf te sussen met dingen die een gemakkelijker bevrediging schenken.

3. Met de blik die ons door die nieuwere invloeden gegeven is, kijken we naar de teksten over het verbond dat God met de mensen sluit en zien dan dat er niet een hele serie verbonden is geweest, waarvan het nieuwste het beste is, maar dat het één verbond is dat telkens, in iedere tijd opnieuw bevestigd wordt. In Deuteronomium 29 gaat het in het eerste vers al over deze verbondssluiting naast die bij de Sinaï. Niet 'in plaats van', of 'een geheel nieuwe, verbeterde versie van', maar: 'ernaast, erbij.

Ik noemde het al Gods liefdesverklaring aan de mensen: de openbaring bij de Sinaï, op de vijftigste dag na de uittocht, Pinksteren. En al eerder had God zijn liefde doen blijken, door zijn volk uit de slavernij te redden. En daarvoor door met Abraham vriendschap te sluiten, en daarvoor met Noach. 'Ik heb je lief', klinkt door in alle verhalen, liederen, geboden, profetenwoorden, in alles wat er aan wijsheid en waarheid in de Schriften van Israël besloten ligt.

En juist omdat het een liefdesverklaring is, is de bijbel zo dik geworden. Want liefde kun je niet eens en voor al verklaren. Partners die op de vraag van de ander: 'Hou je nog van me?' antwoorden met: 'Ja, dat weet je toch wel,'

maken geen erg overtuigende indruk. Ernaar moeten vragen is op zich al bedenkelijk. De liefde wordt spontaan verklaard of niet. Maar als het niet meer gezegd wordt, herhaald, bevestigd, gefluisterd en hardop uitgesproken, dan is het maar de vraag of datgene wat niet meer gezegd wordt, er nog wel is....

Het steeds weer uitspreken van de waardevolste dingen tegen elkaar is nooit suffice her-haling. Een liefdesverklaring is elke keer nieuw, ook al wordt ze met oude woorden uitgesproken. Iets opnieuw zeggen heeft juist bijzondere kracht. Datgene waar het naar verwijst, wordt er meer en meer wáár door. Opnieuw, dat maakt het nieuw. Het gaat om hetzelfde en over hetzelfde als alle eerdere keren, maar het is elke keer weer anders. Het verwijst naar de allereerste keer dat de liefde werd uitgesproken en het vernieuwt de liefde met kracht en overtuiging.

Zo is dat met het verbond dat God met mensen sluit. Het is hetzelfde van de allereerste keer, dat was bij Noach: 'Met u zal Ik mijn verbond doen opstaan' (Genesis 8:16). En het wordt steeds opnieuw nieuw gemaakt, in woorden en tekenen, voorwerpen en voorvallen: de besnijdenis, de ark in de tabernakel en de tempel, de Verzoendag, de doop, de maaltijd van brood en wijn.

Psychologen zeggen dat kinderen die niet gekoesterd worden zich niet goed kunnen ontwikkelen. Sommige gedragsstoornissen zijn te verklaren uit het feit dat mensen in hun jongste jeugd niet genoeg affectie hebben gekregen.

Dat zal ons niet gebeuren, moet God gedacht hebben toen hij aan het experiment mens-opaarde begon. Aan een gebrek aan genegenheid zal het niet liggen. Ik zal het ze laten merken en Ik zal het ze ook keer op keer betuigen, zoals ouders het elke dag wel een keer of wat tegen hun kinderen zeggen, als ze de deur uitgaan en voor het slapengaan.

4. En met wie wordt dat verbond keer op keer gesloten en bevestigd? Met het uitverkoren volk, Israël, het jodendom? Of met de geestelijke erfgenaam van de belofte, de kerk, het christendom?

Ik zei al dat het woord voor de eerste keer opduikt bij Noach, dus voordat er sprake was van een volk, laat staan van de kerk. Wat tot Noach gezegd wordt, wordt tot de complete mensheid gezegd. En die geest blijft de verbondssluiting ademen.

Je hoort de weidsheid klinken in Deuteronomium 29. Voor wie is het verbond?

'Jullie stellen je vandaag, allen, voor het aangezicht van HEM, jullie God, jullie stamhoofden, jullie oudsten en jullie opzieners, alle man van Israël, jullie kroost, jullie vrouwen, en je vreemdeling die midden in je kampplaats is, van de hakker van je hout tot de putter van je water, om toe te treden tot het verbond met HEM, jouw God, en zijn eed, die HIJ, jouw God, sluit met jou vandaag.'

Alle man van Israels stam, kinderen, vrouwen, en alle anderen die erbij zijn. Dat grijpt terug op het verslag van de uittocht waar (in Exodus 12:3 8) staat dat er met het volk 'vele anderen' (Willibrordvertaling) meetrokken 'een grote groep mensen van allerlei herkomst' (NBV), 'een menigte van allerlei slag' (NBG). Al bij de uittocht bestond het volk dus uit 'een gemengde zwerm' (staat er letterlijk).-Niet de afkomst was bepalend (dus of je de genen van Abraham had), maar het lot van de slavernij en de toekomst in vrijheid. De onderdrukten tezamen vormden het volk, zij waren de kinderen Israëls. En ook als het mengsel zich niet zo vermengde dat het er na een generatie in opgelost was,

hoorden ze wel tot het verbond. Let op de typisch bijbelse wijze van spreken: 'je vreemdeling, van je houthakkers tot je waterputters'. Je hoort dat

ze ook toen niet meteen de beste baantjes' kregen, én je hoort: ze zijn wel j'ouw vreemdelingen. Niet zomaar 'de' of 'een'. Jouw. Ze horen bij je. Alles wat met Israël uit Egypte is geëxodust, hoort bij Israël.

Horen jullie dat, achterlijke nationale staten, met je achterlijke grenzen, met je staatshoofden en privé-wetten, met je hemd dat nader is dan de rok, met je eigen volk eerst? Zó zit de wereld in elkaar, zoals het hier in de woorden van Gods verbond staat. Het gaat niet exclusief om eigen volk, stam, natie, ras. 'Niet met jullie alleen sluit ik dit verbond en deze eed,' zegt Mozes, 'maar met ieder die hier met ons staat vandaag voor het aangezicht van HEM, onze God, en met wie hier niet met ons is vandaag.' Daarmee worden bedoeld: alle mensen die waar ook ter wereld met ons verbonden zijn, en de mensen die nog geboren moeten worden, de generaties na ons.

Zo weids ziet de kern. Hier op de drempel van het beloofde land bij Mozes is alles geconcentreerd op één punt in de geschiedenis, op één groep, maar die mensen hier staan er om het in ontvangst te nemen voor heel de mensheid van alle tijden.

Het gaat in tegen het egoïsme: het heilsegoïsme van gelovigen, het staatsegoïsme van nationalisten.

5. Partners zijn we zo geworden, of nog liever: vrienden. 'Een verbond sluiten' klinkt nog te veel naar contracten, notarisstempels en inschrijving in het register. Deuteronomium heeft het over God die 'het verbond laat opstaan': hij richt het op, maar hier wordt niet voor niets het werkwoord gebruikt wat de hele bijbel door gebruikt wordt voor dé grote wending ten goede: opstaan, opstanding.

Het zit dus absoluut niet in de contractuele, formele sfeer, met clausules en kleine lettertjes waarin het venijn schuilt.

'Vriendschap sluiten' zit veel dichterbij de sfeer waarin dit alles zich afspeelt.

En evenals bij vriendschappen en liefdesrelaties tussen mensen moet het samen optrekken, elkaar bijhouden, ook onderhouden worden door met elkaar in gesprek te blijven, elkaar alles te vertellen.

Praten met elkaar... Het klinkt kinderlijk naïef als je het zo over bidden hebt. En dat is precies de bedoeling. 'Bidden is naïef', 'dingen zeggen die men niet verantwoord kan', staat achterop Oosterhuis' eerste boek, Bid om vrede.

Praten met God is niet hetzelfde als praten met elkaar. De antwoorden komen anders, omslachtiger, later dan je zou mogen verwachten, soms ook helemaal niet..

In het verbond van God met de mensen is het gebed ingebed.

God spreekt tot ons. Wat zegt Hij en hoe horen we dat? Uit Zijn Woord natuurlijk, roepen de doorgewinterde gelovigen. Jazeker, maar ook uit gelukservaringen en het gevoel datje in de diepte van het leven wordt vastgehouden.

Wat zeggen wij tot God in wat we 'bidden' noemen? Bidden is letterlijk vragen: we vragen veel, allerlei persoonlijke belangrijke dingen en soms ook minder belangrijke. Daar is ooit een mooie Fokke en Sukke bij getekend:

Sportlui die bidden voor de overwinning —je snapt dat het belangrijk voor ze is, maar tegelijk hoopje van harte dat God zich niet bemoeit met de topsport; dat zou ons erg van Hem tegenvallen.

Maar naast het vele vragen, danken we ook af en toe ook, en, misschien wel het belangrijkste, in het gebed keren we in tot onszelf. Terwijl we bezig zijn te formuleren wat we graag willen, vinden we soms de juiste

ideeën voor wat ons te doen staat. We doen precies datgene wat in het al geciteerde, bijna 50 jaar oude Bid om vrede staat: bidden is 'woorden vinden die groter en ouder zijn dan wij', 'dat vluchtige woordje God geloof-

waardig maken; er een naam van maken die van kracht is, als een vriendennaam.'

In die vriendennaam, IK ZAL ER ZIJN, zit de ene beweging van heil die God maakt, het ene spoor van bevrijding dat Hij trekt van Mozes naar Jezus en verder. Wie zou zich daarmee niet verbonden willen voelen?

'Een waterval van licht,
van vreugde en gereede hoop,
van inzicht en vertrouwen,
zo overkomt Gij mensen.' (VL 237)

Dat gaan we zingen, en dat is van zo'n aanstekelijke vreugde en opluchting, dat het ons helpt om alle tegenstand, alles wat ons plaagt. en dwarszit, sterk te kunnen relativiseren. Om weer lucht te krijgen, om van harte vrolijk te kunnen zijn.

Daarom moest ik vanmorgen eens even met u praten. Om de vreugde en de gereede hoop ernstig bij u aan te bevelen.

'Zo werkt een god van liefde', zingen we. En zo moge het zijn.

Alex van Ligten